

6 KVALITA VÝKONU MEDIACE Z POHLEDU ZAPSANÝCH MEDIÁTORŮ

6.1 Úvod

Právní charakteristiky pozice zapsaných mediátorů jako jednoho ze tří klíčových aktérů výkonu mediace dle zákona o mediaci jsou uvedeny v kapitole 2 této knihy. S odkazem na ně se nyní budeme shrnujícím způsobem věnovat psychosociálním charakteristikám profese mediátora. Neboť právní, sociální a psychologické atributy, včetně identifikovaných problematických oblastí výkonu činnosti profese mediátora nám daly východiska pro konceptualizaci dotazníku našeho kvantitativního výzkumu.

Jak jsme uvedli v předchozí kapitole, pro efektivní řešení konfliktů, resp. efektivní výkon mediace dle zákona o mediaci, považujeme za nezbytnou interdisciplinární spolupráci na řešení zainteresovaných profesí. Z nich jsme se zaměřili na zapsané mediátory, soudce a advokáty. Je však stále k diskusi otázka (a předpokládáme, že ještě delší dobu bude), zda je mediátor již plně rozvinutou profesí. Zda naplňuje atributy potřebné pro zařazení do kategorie samostatné, svébytné profese tak, aby byl při výkonu mediace profesně rovnocenným partnerem soudcům a advokátům.³¹¹

Diskuse o požadavcích na profesi mediátora, a tím také na jeho vzdělání, je v oblasti ADR jednou z nejspornějších. Zástupci odborné i laické veřejnosti žádají odpovědi na otázky, které můžeme shrnout do dvou základních oblastí. První zásadní otázkou je, zda je mediátor profesí? Nebo je pouze specializací vykonávanou v rámci jiné profese? A druhá zásadní otázka zní, pokud je mediátor profesí, pak jaké kompetence (úžeji vzdělání) by měl mít?³¹²

Autoři se v této souvislosti shodují, že konzistentní definice profese neexistuje. Většina z nich (s určitými výhradami) přijímá definici vytvořenou Greenwoodem,³¹³ která je založena na charakteristických znacích profese a jejíž podstatou je rozlišení mezi profesionálním a neprofesionálním statutem. Přístup založený na

³¹¹ K historii vývoje mediace jako profese blíže In. HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011, s. 222–223.

³¹² HOLÁ, L. Systém vzdělávání mediátorů jako předpoklad rozvoje profese. Příspěvek na konferenci EMNI. *Mediace pomůže vydláždít cestu z krízy*. Bratislava, 18.–20. 4. 2013 [online]. Dostupné z: <https://coe-romact.org/article/4th-conference-european-mediation-network-initiative-emni> [cit. 29. června 2020].

³¹³ GREENWOOD, E. Attributes of Profession. *Social Work*, 1957, vol. 2, no. 3, s. 45–55.

charakteristických znacích u nás uvedla v širší povědomí Nečasová.³¹⁴ Pokusíme se jej aplikovat na profesi mediátora. Mezi atributy profese podle Greenwooda patří:

1. **Systematická teoretická základna.** Zahrnuje soubor znalostí a dovedností, které jsou konzistentně uspořádané a jako takové předávané (akademickým) vzdělávacím systémem. Příprava na výkon profese mediátora zahrnuje jak intelektuální činnost, tak i praktickou zkušenost.³¹⁵ Rozvoj a systematizace validní teoretické základny se uskutečňuje díky výzkumu.
2. **Profesní autorita.** Obsahuje respekt ze strany jiných profesí a oborů a také respekt ze strany klientů. Autorita profese je základním zdrojem klientova přesvědčení, že mu mediátor pomůže naplnit jeho potřeby. Autorita mediátora je limitována sférou jeho působnosti, ve které je vzdělaný.
3. **Respekt komunity.** Reprezentuje profesi příznaná privilegia. Zástupci profese se snaží o právní ochranu a o relativní nezávislost na komunitě. Dosáhnout takového privilegia je ovšem obtížné. Respekt komunity by se měl odrážet v určitých bodech, které mediátor získává. Patří mezi ně: kontrola nad vstupem do profese, – kontrola kvality práce uvnitř profese, – kontrola nad vzděláváním mediátorů.
4. **Etický kodex.** Reguluje jednání, které se očekává od příslušníků profese. Etický kodex z tohoto pohledu slouží jako vnější znak profese.³¹⁶ Otázkou je, jaký význam mu přikládají sami mediátoři. Není jisté že všichni o etickém kodexu vědí, pokud ano, zda ho četli, pokud ano, zda ho pochopili, pokud ano, zda s ním souhlasí a pokud ano, zda se jím řídí. A není jasné, co se stane, když na některou z položených otázek bude odpověď znít „ne“. Riziko pramení také z jakési nekonzistentnosti profesních organizací mediátorů, kterých zejména v posledním období u nás přibývá, a není zárukou, zda profesionalita je hodnotou, na které svou existenci staví.
5. **Profesní kultura.** Měla by zahrnovat specifické profesní hodnoty, normy a symboly. Nejvíce se odráží v rámci vzájemných interakcí příslušníků profese uvnitř i vně profesních organizací.³¹⁷

Rozdíl mezi profesí a non-profesí z hlediska jejich atributů není kvalitativní, ale kvantitativní, tzn. že tyto atributy v různé míře naplňují i non-profese. Přechod mezi non-profesí a profesí je kontinuální.³¹⁸ Na jedné straně spektra se nacházejí zaměstnání,

³¹⁴ NEČASOVÁ, M. Charakteristika profese a etický kodex. In MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 39–41.

³¹⁵ HOLÁ, L., URBANOVÁ, M. Institucionalizace mediace. Jak daleko jsme došli? In HOLÁ, L. (ed.) *Mediace 2017. Sborník odborných statí z mezinárodní vědecké konference MEDIACE 2017, konané v Olomouci ve dnech 27.–28. října 2017*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2018. Neustránkováno.

³¹⁶ PRUŽINSKÁ, J. Etické aspekty mediace. In MALACKA, M. a kol. *Mediace dnes – realita a perspektivy*. Praha: Leges, 2016, s. 172–189.

³¹⁷ ŠAMALOVÁ, K., TOMES, I. (eds.) *Řízení sociálních procesů v České republice*. Praha: Karolinum, 2018, s. 111.

³¹⁸ NEČASOVÁ, M. Ustavení mediace jako profese v České republice v kontextu moderní a postmoderní doby. *Příspěvek na konferenci „MEDIACE 2015. Reflexe a výzvy“*, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 20.–21. 11. 2015 [online]. Dostupné z: <https://slideslive.com/38895383/ustaveni-mediace-jako-profese-v-ceske-republice-v-kontextu-moderni-a-postmoderni-doby> [cit. 6. července 2020].

ve kterých lidé nedisponují výše uvedenými charakteristikami (v takové míře či vůbec), např. práce sezonních dělníků. Na druhé straně jsou již zavedené a potvrzené profese (např. lékař, právník, učitel). Greenwoodův model založený na charakteristických znacích nezohledňuje dynamiku společenských změn, dynamiku v jednotlivých charakteristických znacích, které tyto společenské změny nutně odráží, ani dynamiku profese. Posuzování některých znaků je také zatíženo formálností, jako např. u etického kodexu a teorie.³¹⁹ Nečasová se také věnovala otázce různých pojetí profesionalizace mediátorů v souvislosti se zákonem o mediaci.³²⁰ Vydefinovaná pojetí se stala podkladem úvahy zaměřené na význam potřeby zakotvení mediačních služeb v právním systému. Došla k zajímavému závěru, že pro postmoderní náhled na profese (oproti předchozím typům) je právní zakotvení výkonu činnosti mediátora spíše podružné.

Přesto se budeme držet Greenwoodova modelu a na základě něj se domníváme, že v ČR mediátor ještě nesplňuje všechny atributy profese. Některé nedostatky byly již odstraněny, jako např. zákonná regulace výkonu profese mediátora (zákon o mediaci). Jiné mohou být odstraněny v brzké perspektivě, jako např. tvorba systematické teoretické základny, k níž by měl přispět i náš výzkum. Poslední skupinu nedostatků tvoří ty, jejichž rozvoj bude trvat pravděpodobně delší dobu, např. respekt profese komunitou či vytvoření a kultivace profesní kultury mediátorů. Proto na podporu profesionalizace mediátorů a rozvoj mediace podle zákona o mediaci vznikla na podzim roku 2016 při Ministerstvu spravedlnosti ČR Pracovní skupina k mediaci jako výsledek reflexe požadavků teorie i praxe a jako další krok k postupné profesionalizaci mediátorů. K jejímu vytvoření výrazně přispěly závěry mezinárodních vědeckých konferencí k mediaci a na ně navazující Kulaté stoly k mediaci, které organizuje Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Oba formáty slouží jako platforma pro multidisciplinární diskusi podmínek mediace v ČR a možností jejich zlepšení. Na základě kritického zhodnocení současného stavu využívání mediace v podmínkách ČR a ve vztahu k EU došli zúčastnění odborníci k požadavku systémového zakotvení a rozvoje mediace v podmínkách ČR a požadavku vzniku národního orgánu mediace.³²¹ Složení speciální skupiny je stále a jsou v ní zástupci institucí a odborníků na mediaci z praxe i akademické sféry, například Ministerstva spravedlnosti ČR, České advokátní komory, Soudcovské unie ČR, Asociace mediátorů ČR, Probační a mediační služby ČR, zástupci tří právnických fakult a praktikující mediátoři. Důležité je z podstaty mediace jejich multidisciplinární zastoupení. Cílem Pracovní skupiny k mediaci je identifikace a vytváření podmínek

³¹⁹ HOLÁ, L. Systém vzdělávání mediátorů jako předpoklad rozvoje profese. Příspěvek na konferenci. *EMNI. Mediácie pomôže vydláždít cestu z krízy*. Bratislava, 18.–20. 4. 2013 [online]. Dostupné z: <https://coe-romact.org/article/4th-conference-european-mediation-network-initiative-emni> [cit. 29. června 2020].

³²⁰ NEČASOVÁ, M. *Různá pojetí profesionalizace a zákon o mediaci*. Kulatý stůl k mediaci, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 15. 11. 2016.

³²¹ *Pracovní skupina k mediaci vznikla i zásluhou právnické fakulty* [online]. Dostupné z: <https://wtest82.upol.cz/nc/ru/zprava/clanek/pracovni-skupina-k-mediaci-vznikla-i-zaslouhou-pravnicke-fakulty/> [cit. 16. června 2020].

pro systémové zakotvení mediace a profese mediátora v podmínkách ČR. Obecným cílem je podpora využívání mediace a podpora jejího kvalitního poskytování.³²²

6.2 Vymezení cílové skupiny

O cílové skupině zapsaných mediátorů existují (na rozdíl od soudců a částečně i advokátů) veřejně dostupná data, ze kterých lze vyčíst mnoho informací a tím lze tuto skupinu specifikovat. Seznam zapsaných mediátorů dostupný na webu mediatori.justice.cz obsahuje jak informace o sídlu podnikání a preferované lokalitě působnosti zapsaného mediátora, informace o pohlaví a konkrétní datum zapsání na seznam mediátorů, tak i o názvu vzdělávací instituce, kde získal vzdělání magisterského stupně. Proto lze alespoň v některých sociodemografických charakteristikách odkrýt soubor lidí, kteří tvoří skupinu zapsaných mediátorů a srovnat jej i s informacemi poskytnutými v rámci dotazníkového šetření.

V první části podkapitoly tak ukážeme, jak se seznam zapsaných mediátorů rozšiřoval a jak jsou aktuálně zapsaní mediátoři dostupní, ve druhé části pak představíme jejich strukturu na základě veřejně dostupných charakteristik a srovnáme ji se strukturou respondentů zapsaných mediátorů.

6.2.1 Vývoj počtu zapsaných mediátorů a jejich rozmístění v prostoru

Od doby zápisu prvních zapsaných mediátorů (prvních pět bylo na seznam zapsáno 30. dubna 2013) jejich počet konstantně narůstá, byť již ne tak dynamicky, jako v prvních letech (tab. 1). Zároveň lze vidět, že např. na rozdíl od počtu soudních sporů neplatí, že by přírůstky byly sezónně podmínovány a až na druhý kvartál kalendářního roku (celkem 79 nových mediátorů) jsou jejich počty zcela vyrovnané. Ve zmíněném druhém čtvrtletí je to zejména způsobeno možností prvních termínů zkoušek mediátora, které bylo možné s účinností zákona o mediaci vykonat.

Jedním ze základních aspektů, na které poukazovala i předchozí kapitola, byla dostupnost zapsaných mediátorů. Ta je dle našich zjištění výrazně prostorově podmíněna, neboť 111 zapsaných mediátorů (z celkového počtu 238 aktivních zapsaných mediátorů k 30. červnu 2020) má sídlo své kanceláře v Praze, tj. takřka 47 %. V Brně pak má sídlo kanceláře dalších 24 zapsaných mediátorů a v Olomouci je jich devět (obr. 1). Při celkovém počtu takřka 6 250 obcí, mají zapsaní mediátoři sídla svých kanceláří jen v 57 obcích, přitom alespoň dva zapsané mediátory najdeme pouze v 19 z nich. Lze tedy shrnout, že v Praze má sídlo 111 (47 %) aktivních zapsaných mediátorů, dalších

³²² *Bliže ke vzniku a výsledkům činnosti Pracovní skupiny k mediaci je uvedeno na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR.* [online]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/vykladovavstanoviska-a-cinnost-pracovni-skupiny-k-mediaci1> [cit. 6. července 2020].

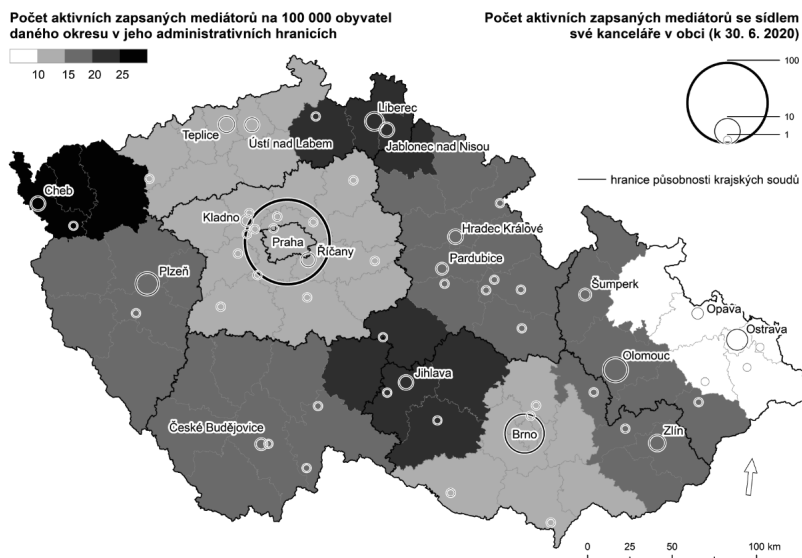
70 (29 %) sídlí v ostatních krajských městech, 32 (14 %) v ostatních okresních městech a jen 25 (11 %) má kancelář jinde (mimo krajská a okresní města ČR).

Tab. 1 Počet nově zapsaných mediátorů v jednotlivých čtvrtletích let 2013–2020, kteří byli k 30. červnu 2020 aktivními mediátory

Rok	Q1	Q2	Q3	Q4	Celkem
2013	-	42	17	19	78
2014	18	12	16	8	54
2015	7	6	11	5	29
2016	1	5	3	2	11
2017	5	4	3	7	19
2018	4	2	1	7	14
2019	5	6	4	8	23
2020	8	2	0	-	10
Celkem	48	79	55	56	238

V případě preferované územní působnosti můžeme vidět jasnou spojitost s populační velikostí kraje. Zde je rovněž nutné upozornit na fakt, že územní vymezení okresů a krajů jakožto administrativních jednotek se liší od územního vymezení působnosti okresních a krajských soudů – jasně patrné je to právě z obr. č. 1. Detailnější informace o problematice nesouladu v územní působnosti lze najít v článku Holý, Fiedora a Urbanová.³²³

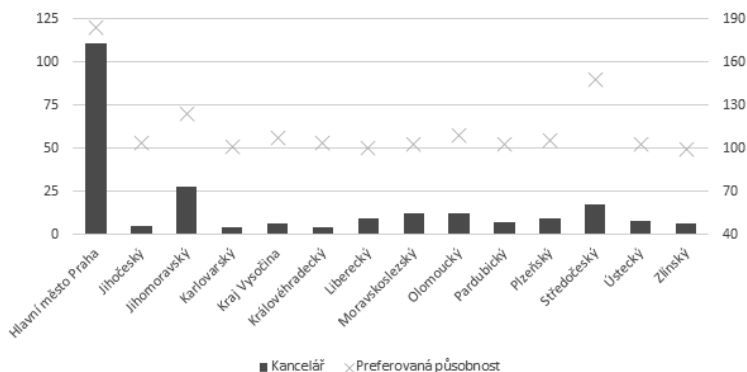
Obr. 1 Prostorové rozložení zapsaných mediátorů dle sídla jejich kanceláře doplněné o preferovanou územní působnost v přepočtu na 100 000 obyvatel

³²³ HOLÁ, L., FIEDOR, D., URBANOVÁ, M. První setkání se zapsaným mediátorem na základě prostorové analýzy míry jeho využívání v České republice. *Právník*, 2019, roč. 159, č. 9, s. 876–886.

Zatím jsme si však nevysvětlili, proč dochází k tomu, že preferovaná územní působnost zapsaných mediátorů se silně odvíjí od populační velikosti krajů. Důvod je zřejmý. Zapsaní mediátoři svou činností velmi často pokrývají mnohem větší území, než je kraj, ve kterém je sídlo jejich kanceláře, a to zejména proto, aby pravděpodobnost získání mediačních případů byla větší. Někteří pak pokrývají i celou ČR (uvedeno 86krát!). Z tohoto důvodu má s výjimkou Hlavního města Prahy, Jihomoravského a Středočeského kraje ve většině krajů ČR preferovanou působnost kolem zhruba 100 zapsaných mediátorů, přičemž rozdíly jsou velmi malé (obr. 2). Z tohoto důvodu (nejmenší počet obyvatel v kraji a srovnatelný počet zapsaných mediátorů dle jejich preferované územní působnosti) v mapě vystupuje Karlovarský kraj jako kraj s nejdostupnějšími službami zapsaných mediátorů.

Obr. 2 Prostorové rozložení zapsaných mediátorů dle sídla jejich kanceláře (levá osa) a jejich preferované územní působnosti (pravá osa) na úrovni krajů jako administrativních jednotek (k 30. červnu 2020)

6.2.2 Struktura zapsaných mediátorů a její srovnání se strukturou respondentů

K 30. červnu 2020 bylo na seznamu zapsaných mediátorů, kteří byli k danému datu aktivní, celkem 238 mediátorů, z toho 176 žen (takřka 74 %). Co se týče struktury podle pohlaví, lze jednoznačně potvrdit, že respondenti kopírují tento poměr mužů a žen. V předcházející podkapitole byl rovněž představen vývoj počtu zapsaných mediátorů. Abychom si více přiblížili vzorek respondentů, kteří nám v dotazníku odpověděli, představíme nyní rovněž roky zapsání respondentů, kteří participovali na dotazníkovém šetření. Nejvíce respondentů bylo na seznam zapsáno v roce 2013, tj. v prvním roce, kdy to bylo možné, a to hned 30. Konkrétní roky zápisu jsou představeny na následujícím obrázku (tab. 2), přičemž je opět kladen důraz na srovnání se strukturou základního souboru, tj. seznamu všech zapsaných mediátorů. I zde je

pak možno konstatovat, že struktura respondentů dle roku zapsání na seznam mediátorů odpovídá struktuře všech zapsaných mediátorů.

Tab. 2 Rok zapsání na seznam mediátorů u základního souboru a u respondentů zapojených do dotazníkového šetření

Rok	Soupis zapsaných mediátorů		Respondenti	
	abs.	rel. (%)	abs.	rel. (%)
2013	78	38,0	30	41,7
2014	54	26,3	14	19,4
2015	29	14,1	8	11,1
2016	11	5,4	8	11,1
2017	19	9,3	8	11,1
2018	14	6,8	4	5,6

Pozn.: rok 2019 a 2020 jsou vypuštěny, neboť dotazníkové šetření bylo realizováno na začátku roku 2019.

Posledním možným aspektem, který by mohl být využit pro charakterizování skupiny zapsaných mediátorů, skýtá informace o vysokoškolském vzdělání. Zde však není možnost porovnat získané informace s otázkou na vzdělání, neboť seznam zapsaných mediátorů neposkytuje obor vzdělání, na který jsme se ptali v dotazníku, nýbrž pouze dotaz na název vzdělávací instituce, dosažené vzdělání (kvalifikaci) a rok získání tohoto vzdělání. Přístup zapsaných mediátorů k této části zápisu byl různý. Někteří uváděli i vysokoškolské vzdělání bakalářského stupně či vyšší odborné vzdělání. Možným vysvětlením je, že těmito údaji by mohli získat určitou „konkurenční výhodu“ či chtěli své údaje o vzdělání vyplnit co nejúplněji. S vědomím toho, že podmínkou pro zápis do seznamu mediátorů je získání vysokoškolského vzdělání magisterského stupně,³²⁴ i tak jsme se rozhodli analyzovat všechny údaje, které zapsaní mediátoři o svém vzdělání do seznamu uvedli. O jejich kvalifikaci tak můžeme přinést komplexnější informace. Jelikož je vzdělání vyplňováno do seznamu dobrovolně, ne vždy je tento údaj v seznamu obsažen (devět aktivních zapsaných mediátorů údaj o svém vzdělání neuvedlo). Někteří zapsaní mediátoři se snažili i o přiblížení směru vzdělání, které absolvovali (např. často kladou důraz na to, že absolvovali právnickou fakultu dané univerzity, což se projevilo i v rámci dotazníkového šetření).

Nejvíce aktivních zapsaných mediátorů získalo vysokoškolské vzdělání v období let 2000–2009 (tab. 3). Pokud bychom předpokládali, že své první univerzitní vzdělání absolvovali hned po maturitě, měli by být ve věku 35–45 let, což i z hlediska

³²⁴ Dle § 16 odst. 1 písm. c) ZoM zapíše Ministerstvo spravedlnosti ČR na žádost do seznamu mediátorů fyzickou osobu, která získala vysokoškolské vzdělání v magisterském nebo v navazujícím magisterském studijním programu.

věkové struktury respondentů pokrývá nejčastěji zastoupené kategorie. Toto srovnání však může sloužit pouze jako určité vodítko a nelze se jím zcela řídit, neboť předpoklad absolvování vysoké školy hned po maturitě může být příliš silný.

Tab. 3 Počet a podíl aktivních zapsaných mediátorů dle období získání prvního vysokoškolského diplomu

Období	Počet	Podíl (%)
do roku 1990	39	14,6
1990–1999	60	22,4
2000–2009	125	46,6
2010 a později	44	16,4

Mezi institucemi, na kterých zapsaní mediátoři dosáhli na vysokoškolské vzdělání, dominuje Univerzita Karlova v Praze, následovaná Masarykovou univerzitou v Brně a Západočeskou univerzitou v Plzni (tab. č. 4). Je však nutné podotknout, že jelikož každý zapsaný mediátor mohl k informacím o sobě uvést více vysokých škol, nelze tyto počty vnímat tak, že 152 zapsaných mediátorů z celkového počtu 238 má vystudovanou Karlovu univerzitu. V případě více stupňů vzdělání na téže univerzitě byla daná instituce započítána pokaždé, tj. pokud jeden zapsaný mediátor absolvoval magisterské i doktorské studium na téže univerzitě, byl k dané univerzitě započítán dvakrát. Co však můžeme zcela jednoznačně tvrdit je to, že 42 % ze všech uvedených absolvovaných stupňů vzdělání zapsaných mediátorů přísluší Univerzitě Karlově.

Tab. 4 Počet absolventů – zapsaných mediátorů na jednotlivých vysokých a vyšších odborných školách (stav k 30. červnu 2020)

Vysoká/vyšší odborná škola	Počet absolventů zapsaných mediátorů
Masarykova univerzita, Brno	69
Univerzita Karlova, Praha	152
Univerzita Palackého, Olomouc	24
Vysoká škola ekonomická, Praha	14
Západočeská univerzita, Plzeň	27
ostatní veřejné vysoké a vyšší odborné školy	27
církevní a soukromé vysoké a vyšší odborné školy	18
zahraniční vysoké a vyšší odborné školy	30
z toho Slovenská republika	13